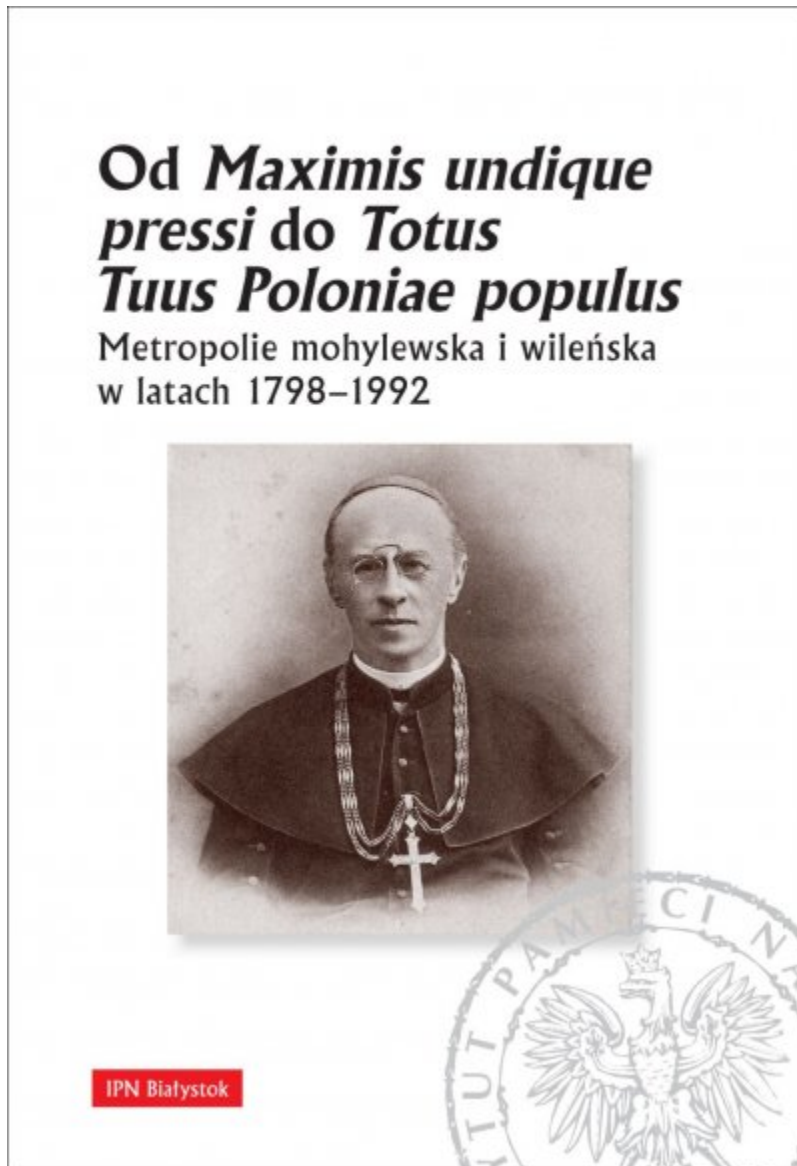

Od Maximis undique pressi do Totus Tuus Poloniae populus. Metropolie mohylewska i wileńska w latach 1798–1992

Jarosław Wasilewski, *Od Maximis undique pressi do Totus Tuus Poloniae populus. Metropolie mohylewska i wileńska w latach 1798–1992*, Białystok – Warszawa 2019, 238 s., ISBN: 978-83-8098-748-7

Seria wydawnicza Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku: tom: 46

Po wieku XVII, zdominowanym przez wyniszczające wojny, Rzeczpospolita od początku XVIII stulecia z coraz większym trudem utrzymywała pozory suwerenności. Konfederacja barska, niesłusznie zapomniane pierwsze powstanie narodowowyzwoleńcze, przyszła zbyt późno, by zmienić bieg historii. Rozbiory podzieliły narody zamieszkujące Rzeczpospolitą między trzy różne państwa. Rozpoczął się długi marsz przez XIX wiek ku odzyskaniu straconej niepodległości.

W tym trudnym doświadczeniu Polakom towarzyszył Kościół, w lokalnym wymiarze mocno związany z polską racją stanu, ale jednocześnie kierowany przez Stolicę Apostolską, która patrzyła na zawile sprawy Europy Środkowo-Wschodniej z perspektywy Kościoła powszechnego. Dlatego papież Pius VI utworzył bullą „*Onerosa pastoralis officii cura*” z 1783 r. metropolię mohylewską, normując tym sytuację, jaka powstała po samowolnym utworzeniu przez imperatorową Katarzynę II tzw. biskupstwa ze stolicą w Mohylewie.

Wskutek wrogiego stosunku władz carskich do działalności Kościoła katolickiego wierni nabierali przekonania, że tylko osłabienie Imperium Rosyjskiego w wyniku zmian politycznych przyniesie szansę na poprawę ich położenia. Dlatego hasła narodowyzwoleńcze szły niekiedy w parze z żądaniami wolności religijnej. Jednak dopiero wybuch pierwszej wojny światowej i będąca jej skutkiem całkowita zmiana realiów w tej części Europy rzeczywiście pozwoliły nie tylko na odrodzenie państwowości polskiej, ale także rozwój struktur kościelnych i życia religijnego katolików. Krótki czas dwudziestolecia międzywojennego został wykorzystany m.in. na dostosowanie organizacji kościelnej do nowych granic. W odrodzonej Rzeczypospolitej znalazły się części diecezji łuckiej, mińskiej, wileńskiej i żmudzkiej. Fragmenty wskrzeszonej w 1918 r. diecezji ryskiej znalazły się w Estonii i Łotwie, na Litwie pozostała prawie cała diecezja żmudzka i skrawki diecezji wileńskiej. W najtrudniejszej sytuacji znalazły się części diecezji mińskiej i łuckiej, które pozostały w granicach Związku Sowieckiego. Konkordaty zawierane przez Stolicę Apostolską w połowie lat dwudziestych XX w. otworzyły drogę do ustalenia nowej organizacji kościelnej na terenach byłej metropolii mohylewskiej. W Polsce powstała metropolia wileńska z diecezjami sufraganalnymi w Łomży i Pińsku (z części diecezji mińskiej). Na Litwie, gdzie zlikwidowano diecezję żmudzką, powstała metropolia kowieńska. Sowiecka Białoruś i Ukraina zostały w praktyce pozbawione struktury administracji kościelnej.

Okres intensywnego rozwoju Kościoła w Rzeczypospolitej został przerwany wybuchem drugiej wojny światowej. Duchowieństwo i wierni poddani bezprecedensowym represjom starali się przetrwać okres okupacji, ale w większości raczej się nie spodziewali, że rzeczywistość powojenna Kresów będzie im aż tak wroga. Komunistyczna ideologia zakładała likwidację wszystkich ośrodków niezależnej myśli, a religii w szczególności. Po zajęciu w 1944 r. nowych terenów, od wieków zamieszkanym przez wiernych Kościoła katolickiego, Sowieci przystąpili do kształtowania nowego, ateistycznego społeczeństwa. Na przeszkodzie stali kapłani. Władza sowiecka starała się ich zneutralizować w pierwszej kolejności.

Dopiero upadek systemu komunistycznego w Europie otworzył drogę do normalizacji struktur Kościoła na obszarach, które u schyłku XVIII w. weszły w skład metropolii mohylewskiej. Kościół w Polsce swój obecny kształt administracyjny otrzymał na mocy bulli „*Totus Tuus Poloniae populus*” wydanej przez papieża Jana Pawła II 25 marca 1992 r. Na współczesnej Białorusi nawiązaniem do tradycji metropolii mohylewskiej jest utworzona w 1991 r. archidiecezja mińsko-mohylewska, łącząca tradycje dawnej stolicy archidiecezji i jednego z biskupstw.